

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕУСПІШНОСТІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті приводяться результати дослідження причин неспішності майбутніх робітників-кулінарів. На основі аналізу теоретичних джерел і практики навчання запропоновано шість стратегій застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Їх ефективність в подоланні неспішності перевірена експериментально на уроках виробничого навчання.

Ключові слова: неспішність, інформаційно-комунікаційні технології навчання, професійна підготовка кулінарів, компонентний аналіз.

Постановка проблеми. Основна мета української системи освіти, згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті, – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина, формувати покоління, здатне навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінність громадянського суспільства. Головна ідея Доктрини полягає в тому, щоб учень, незалежно від природних здібностей, відчував себе особистістю, яка вільно реалізовує свої нахили і уподобання.

В наш час, коли в усіх сферах народного господарства, культури та науки вирішуються складні питання всебічного підвищення якості професійної діяльності, зростає відповідальність професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) за рівень загальної та професійної підготовки. Подолання неспішності учнів ПТНЗ є важливою задачею професійної педагогіки. Одним із напрямів вирішення якої можливе завдяки широкій пропаганді передового досвіду і впровадження результатів педагогічних досліджень в практику. Цей довід висвітлений в цілому ряді наукових робіт у нашій країні і за кордоном [1; 2; 3; 6]. Проблемі неспішності учнів приділяли увагу вчені-педагоги і психологи Ю. Бабанський, В. Беспалько, П. Блонський, А. Гельмонт, М. Данилов, Л. Славина, Н. Мурачковський, В. Цетлін.

Проблема навчальної діяльності учнів знайшла відображення у психолого-педагогічних дослідженнях, які стосуються: системного і особистісно-діяльнісного підходів (І. Бех); теорії діяльності та розвитку особистості (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн); професійної підготовки викладачів (В. Гриньова, В. Сластьонін, Г. Шевченко); морального виховання особистості (І. Зязюн, В. Сухомлинський) та ін.

Дуже важливим питанням постає зміна парадигми оцінювання компетентності майбутнього працівника, перехід від пошуку помилок і його діяльності до виділення досягнень та успіхів у навчально-виробничій діяльності. Тому питання подолання неспішності, зміни педагогічного підходу до вирішення цієї проблеми робить нашу тему актуальною.

Мета статті – проаналізувати причини неспішності учнів ПТНЗ, шляхи їх попередження і подолання засобами ІКТ.

Виклад основного матеріалу. Не потребує великої доказовості теза про величезну роль успішності в розвитку учня. Тому одним із важливих завдань сучасних ПТНЗ є підвищення якості освітнього процесу. Відомо, що учні, незважаючи на однакові програми та умови навчання і виховання в ПТНЗ, мають неоднакові знання, різні показники успішності, по-різному виховані та ставляться до навчальних обов'язків і фактично отримують неоднаковий рівень розвитку [4, с. 237]. У виконанні завдань, поставлених державою і суспільством перед органами освіти з навчання і виховання учнів, велике значення має своєчасне подолання неспішності учнів.

Залежно від виду відставання у навчанні проводять відповідну навчальну роботу з учнями щодо його усунення. Подолання епізодичного відставання сприяють: консультації з питань раціоналізації навчальної праці; посилення контролю за щоденною працею учнів; своєчасне реагування на окремі факти відставання, виявлення їх причин і вжиття оперативних заходів щодо їх усунення; індивідуальні завдання з вивчення пропущеного; контроль за виконанням заданого [7, с. 207].

Один із шляхів подолання неспішності – додаткові заняття з невстигаючими учнями. Такі заняття переважно індивідуальні, але іноді їх проводять з групою 3-5 учнів, які мають ті самі недоліки в знаннях. Більшість додаткових занять добровільні, але в окремих випадках вони є обов'язковими, їх проводять за призначенням вчителя. Для організації цих занять необхідно виявити причини неспішності учнів, встановити, чого не знає кожен з них, детально продумати розклад занять, що повинен відповідати вимогам шкільної гігієни і не переобтяжувати учнів заняттями. Додаткові заняття недоцільно проводити одразу по закінченні уроків [6, с. 216].

У зарубіжних країнах неспішність учнів долають індивідуалізацією навчання, створенням особливих класів вирівнювання, запровадженням інституту тьюторів. Для відстаючих готують програмовані посібники, створюють спеціальні комп'ютери для індивідуальної роботи [6, с. 216-217].

Висока педагогічна майстерність визначається насамперед власною методикою, яку розробив викладач або майстер виробничого навчання. Використання інформаційних технологій дозволяє здійснити

задумане, зробити урок сучасним, підняти його ефективність і результативність, отже – підвищити успішність всієї групи і окремого учня.

Ми пропонуємо підвищення рівня успішності учнів ПТНЗ на уроках виробничого навчання у підготовці майбутніх кулінарів шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій, використовуючи шість основних стратегій.

1. Приватна розмова з учнем за допомогою можливостей дистанційного навчання. Дистанційне навчання або навчання он-лайн – це навчання за допомогою засобів телекомунікації, при якому територіально віддалені один від одного учні і педагоги здійснюють освітній процес [4, с. 137]. Сучасна дистанційна освіта (ДО) здійснюється в основному за допомогою Інтернет, тому має назву Інтернет-освіта [5, с. 112].

Під терміном "дистанційне" або он-лайн навчання розуміють і спілкування учня з викладачем, і розсилку завдань, і освіта за допомогою форумів і чатів, і різні види складання іспитів у формі електронних тестів. При дистанційному навчанні виникає унікальна можливість індивідуального спілкування, яка відсутня при традиційному груповому або самостійному методі навчання.

Дистанційна освіта може відбуватися як варіант заочної освіти: учень отримує електронною поштою систему завдань для виконання і засвоєння, деякий час самостійно їх опрацює, а потім результати своєї роботи відсилає назад вчителю, який оцінює якість і рівень засвоєння матеріалу. Може також відбуватися навчання в режимі реального часу або як телеконференції на основі електронної пошти.

Інтернет-освіта може відбуватися і без віддалення учнів та вчителя, лише за умови їх доступу до Інтернет у комп'ютерному класі. Це дозволяє використовувати на уроці віддалені ресурси, здійснювати "віртуальні подорожі", Інтернет-практикуми, екскурсії. Також Інтернет-освіта надає гнучкі умови для навчання обдарованих і важковиховуваних дітей.

2. Створення ситуації успіху за допомогою комп'ютерних технологій. Наприклад, запропонувати учням тести, щоб перша їх частина була простою, тобто одна правильна відповідь. Вони будуть більш упевненими у собі і з більшим бажанням ризикуватимуть під час виконання чергової більш складної частини завдання, в якій декілька відповідей або ж можливо самостійно відповісти на питання. Ці тести можна використовувати як при засвоєнні нових знань, так і при перевірці домашнього завдання.

3. Звертати особливу увагу на таланти та здібності учнів, а не їх недоліки та помилки. Наприклад, запропонувати змонтувати навчальний фільм за допомогою програми Windows Movie Maker. Для цього потрібно підібрати увесь необхідний відео-, фото- і аудіоматеріал для роботи. Якщо необхідних фрагментів не вистачає, здійснити відеозйомку самостійно, наприклад під час проведення лабораторних або практичних робіт у лабораторії чи навчальній кухні. Або створити мультимедійну презентацію за допомогою програми Microsoft Office PowerPoint, а також спеціалізованими редакторами: Macromedia Flash, Picasa, Photodex ProShow тощо, для вивчення нової теми або для закріплення пройденого матеріалу. Можна запропонувати скласти ескізи страв у програмі Microsoft Office Picture Manager, Photoshop, створювати малюнки в програмі Paint для технологічних карток. Наприклад, сфотографувати продукти, потім зробити комбінацію, за допомогою Photoshop, як сервірувати стіл, і з усього створити презентацію.

Має велике виховне і розвиваюче значення створення періодичного кулінарного журналу або газети в програмі Microsoft Office Publisher.

4. Зробити навчання цікавим. Розпочати урок із головоломки, кросворду або з демонстрування короткого (до 3 хв.), але ефектного, яскравого відео-фрагменту, що пов'язані з темою уроку. Це підвищить активність, увагу, зацікавить учнів. Використовувати інтерактивні методи, дидактичну гру.

Суть інтерактивного навчання – це перш за все діалогове навчання, коли учні перетворюються на активних учасників навчального процесу, вступають у співпрацю з учителем та однокласниками. За умови навчання інших і застосування отриманих знань одразу ж на практиці учні мають можливість засвоїти 90% навчальної інформації уроку [5, с. 112].

Сьогодні значну увагу приділяють методам інтерактивного навчання із застосуванням навчальних комп'ютерних програм, які реалізують діяльнісний підхід до навчання. Засобами реалізації зазначеного підходу слугують комплекси програмно-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор та сенсорна дошка), за допомогою яких організують навчально-пізнавальну діяльність шляхом інтерактивного навчання.

Методи інтерактивного навчання захоплюють учнів, пробуджують у них інтерес та стимулюють мотивацію, навчають самостійності у мисленні та діяльності. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів залежить від умінь і стилю роботи конкретного майстра виробничого навчання.

Інтерактивність навчання забезпечується тим, що всі учні мають можливість підійти до мультимедійної дошки і спробувати виконати певні перетворення з моделлю об'єкта вивчення. З погляду активного залучення всіх учнів до процесу навчання не обов'язково всім це робити. Важливо, щоб кожен учень усвідомив можливість виконання саме ним цієї дії: "Я можу це зробити, але всі бачитимуть мої помилки...", "Я можу це зробити – всі бачитимуть мій успіх..."

Майстер та учні можуть експериментувати з моделлю об'єкта вивчення, перемішувати об'єкти, у випадку помилки спробувати знову. Учні вважають, що це набагато цікавіше, ніж робити спроби працювати в зошиті, помилки в якому складно виправляти. Також можна провести обговорення того, що учні бачать на дошці. Правильно ставлячи запитання, викладач може допомогти учням пояснити свої дії, продемонструвати своє розуміння проблеми і поділитися своїми думками з групою. Особливо доцільні такі заняття при вивченні питань сервірування, розташування обладнання на кухні та у залі, вивчення різних видів продуктів.

5. Вивчення матеріалу у невеликих кількостях. Невелика кількість змісту навчального матеріалу дасть змогу учням якісно та швидко засвоювати матеріал. Наприклад, розбити матеріал за рівнем складності і починати з невеликих та нескладних завдань і поступово ускладнювати, що дасть змогу учням реалізувати свої навички.

Демонструючи презентацію майстер виробничого навчання повинен зупинятися на кожному слайді, щоб роз'яснити детально інформацію у доступній формі. Це навчить самостійності у мисленні та діяльності. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів залежить від умінь і стилю роботи конкретного педагога.

6. Дозволити учням контролювати, що і як вони вивчають. Наприклад, дозволити учням вибрати тему створення презентації або відеофільму на черговий урок, або підготувати за бажанням 3D модель в програмі Компас, наприклад туші яловичини.

Отже, при будь-яких способах навчання з використанням нових інформаційних технологій створюються умови для прояву пізнавальної активності учнів. Учні усвідомлено розвивають у собі такі компетенції, як самостійність, самовдосконалення, інформаційну технологічність, що і є головним завданням професійних навчальних закладів у підготовці сучасних робітників.

Кожен педагог шукає свій підхід до вирішення проблем неуспішності учнів. Ефективність навчання визначається в остаточному підсумку характером відносин учнів до навчання, характером їхньої навчальної роботи. Ці відношення багато в чому залежить від усвідомлення учнями особистісної та суспільної значимості навчальної роботи, розуміння ними необхідності та важливості для них самих активної, творчої, систематичної і завзятої роботи.

Для визначення причин неуспішності та шляхів її подолання, підвищення успішності учнів ми провели декілька опитувань та досліджень, зокрема, для перевірки результативності застосування ІКТ на уроках кулінарії в ПТНЗ.

Було проведено опитування серед 222 учнів Коледжу економіки та технологій Чернігівського державного технологічного університету за спеціальністю "Технолог" з метою виявити ставлення учнів до навчального процесу. Отриманні дані ми узагальнили в декілька таблиць.

Зокрема, статистичний аналіз динаміки відповідей щодо відношення до навчання (таблиця 1) показав, що в учнів зростає почуття невдоволеності навчанням та зменшується кількість тих, кому навчальний процес приносить задоволення.

Таблиця 1

Відношення учнів до навчального процесу (у %)

№ з/п	Відношення до навчання	1 курс	2 курс	3 курс
1	Подобається навчатися	58,3	31,7	24,8
2	Вчитися не подобається	5,3	13,8	19,9
3	Важко відповісти	36,4	54,5	55,3

Для більш детального аналізу ми застосували компонентний аналіз за допомогою пакету Statistica 6.1.478. Отримані дані можна інтерпретувати так:

1. Учні 1-го курсу адаптуються до нових умов навчання.

2. На 2-му та 3-му курсах відбувається чітка диференціація за інтересом до навчання.

Більш детально нами було проаналізовано причини неуспішності, узагальненні дані ми внесли до таблиці 2.

Таблиця 2

Причини неуспішності

№ з/п	Причини	1 курс (75*)	2 курс (72*)	3 курс (75*)
1	Великий обсяг інформації, яку необхідно запам'ятовувати	13	16	20
2	Не вистачає часу на підготовку до занять	4	15	17
3	Труднощі в осмисленні інформації, яка подається на теоретичних заняттях	12	9	7
4	Недостатньо літератури для підготовки до занять	3	4	3
5	Морально і фізично не готові до нових умов навчання	14	3	2
6	Недостатньо сформовані уміння вчитися та організувати свою навчальну діяльність	12	4	4
7	Незручний розклад і режим занять	8	14	18
8	Різні вимоги викладачів	9	7	4

Примітка: числа означають кількість респондентів, що обрали певну причину;

* – кількість респондентів за курсами.

Отримані дані дозволяють зробити такі висновки: 1) часові незручності із-за різних причин (режим дня, розклад, не вміють працювати з великим обсягом інформації, раціонально розподіляти час) з кожним зростають; 2) адаптаційні незручності (різні вимоги викладачів, недостатньо сформовані уміння вчитися та організувати свою навчальну діяльність, морально і фізично не готові до нових умов навчання) спадають з кожним курсом; 3) труднощі в осмисленні інформації, яка подається на теоретичних заняттях з кожним курсом спадають.

Для перевірки ефективності та результативності засвоєння навчального матеріалу, розвитку мислення, активності, самостійності учнів в умовах застосування запропонованих стратегій застосування ІКТ нами були розроблені тестові завдання для учнів Коледжу економіки та технологій ЧДТУ для уроків виробничого навчання з кулінарії. Максимальна кількість балів за правильні відповіді – 20. Експеримент проводився в паралельних групах, що мають схожі характеристики та навчальні досягнення, контрольній КГ (ВХП-93) та експериментальній ЕГ (ВХП-92), в кожній з яких по 25 учнів.

Отримані результати відображені в таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна таблиця рівнів навчальних досягнень учнів

Рівень	Бали	До експерименту		Після експерименту	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	20-16	10	5	11	12
Достатній	11-15	7	7	7	8
Середній	6-10	6	10	6	5
Низький	1-5	1	3	1	0

Проведений експеримент показав, що застосування запропонованих стратегій ІКТ в експериментальній групі привело до позитивних змін в подоланні неуспішності учнів.

Висновок. Таким чином, що неуспішність – складне і багатогранне явище навчальної дійсності, що потребує різносторонніх підходів до її вивчення. Кожен шукає свій підхід до вирішення проблем неуспішності учнів.

Ефективність навчання визначається в остаточному підсумку характером відносин учнів до навчання, характером їх навчальної роботи. Тому організація навчального процесу повинна бути такою, щоб кожному учневі була зрозуміла особистісна і суспільна значимість його активної, творчої і завзятої навчальної роботи й основним показником була б оцінка саме такої навчальної роботи учня.

Проведені нами опитування дали змогу з'ясувати причини неуспішності учнів в ПТНЗ та намітити шляхи їх вирішення, зокрема, через запровадження в навчальний процес ІКТ.

Професійна підготовка майбутніх кулінарів із застосуванням нових інформаційних технологій створює умови для прояву пізнавальної активності учнів. В учнів розвиваються такі якості як самостійність, самовдосконалення, інформаційна технологічність, професіоналізм, що і є головним завданням професійно-технічних навчальних закладів у підготовці сучасних кваліфікованих робітників. Запропоновані стратегії дозволяють підвищити рівень успішності учнів.

Подальших досліджень вимагає визначення ролі ІКТ на розвиток активності, самостійності, творчого потенціалу, уваги учнів.

Використані джерела

1. Гельмонт О. М. Про причини неуспішності та шляхи її подолання / О. М. Гельмонт. – М.: 1954. – 334 с.
2. Горбунова О. Попередження невстигання учнів / О. Горбунова // Рідна школа. – 2002. – №1. – С. 49-52.
3. Гриньова М. Організація навчальної діяльності підлітків з низьким рівнем успішності / М. Гриньова, К. Вовк // Директор школи. – 2001. – № 40. – с. 4-5.
4. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах: Монографія / С. Р. Гуревич. – Вінниця: ТОВ "Планер", Вінниця, 2009. – 410 с.
5. Пискун О.М. Технічні засоби навчання. Лабораторний практикум: Навч. посіб. для студентів вищ. педагог. навч. закладів / О.М. Пискун. – Чернігів: ЧНПУ, 2011. – 132 с.
6. Фіцула М. М. Неуспішність учнів і шляхи її подолання / М. М. Фіцула. – К.: Педагогіка, 2000. –374 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.

Kovbasa Y., Pupii L.

WAYS OF OVERCOMING OF PUPILS UNDERACHIEVEMENT OF VOCATIONAL EDUCATIONAL SCHOOLS BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Results of research into the causes of underachievement of future workers-chefs are given in the article. Six strategies for using information and communication technology are proposed after analyzing the theoretical sources and practice of education. Their efficiency in overcoming underachievement was verified experimentally at lessons industrial training.

Key words: *underachievement, information and communication technologies of education, training of chefs, component analysis.*

Стаття надійшла до редакції 25.03.13

